

XORIJIY TILLARNI O'QITISHDA YOZMA VA OG'ZAKI KOMMUNIKATSIYANI BIRLASHTIRISH METODIKASI

P. Begbudieva¹, S. Muradulloyeva²

Annotatsiya:

Ushbu tezisda chet tillarni o'qitishda yozma va og'zaki muloqotni integratsiyalash metodikasi o'rganilgan. An'anaviy yondashuvlar ko'pincha bu ko'nikmalarni bir-biridan ajratib turadi, ammo samarali muloqot ularning uzviy bog'liqligini talab qiladi. Korpus tahlili, sinf tajribalari va sifatli tadqiqotlarni o'z ichiga olgan aralash usullar yondashuvdan foydalangan holda, tadqiqot vazifalarga asoslangan ta'lim va raqamli vositalar kabi pedagogik strategiyalarni o'rganadi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, yozma va og'zaki ko'nikmalarni uyg'unlashtirish ravonlik va izchillikni oshiradi, umumiy muloqot kompetensiyasini takomillashtiradi. Tadqiqot o'qituvchilar va o'quv dasturlarini ishlab chiquvchilar uchun amaliy tushunchalar taqdim etib, tilni yanada samarali o'rgatishga hissa qo'shadi.

Kalit so'zlar: yozma muloqot, og'zaki muloqot, kommunikativ kompetensiya, multimodal yondashuv, yozma-og'zaki transformatsiya.

Kirish

Chet tilida samarali muloqot yozma va og'zaki nutqni talab qiladi, ammo an'anaviy til ta'limi ko'pincha bu ko'nikmalarni alohida ko'rib chiqadi. Yozish va gapirish alohida kognitiv va lingvistik jarayonlarni o'z ichiga oladi, ammo real hayotdagi o'zaro munosabatlarda ular ko'pincha bir-birini to'ldiradi. Og'zaki va yozma nutq o'rtasida o'tish qobiliyati akademik, kasbiy va ijtimoiy muloqot uchun zarurdir. Biroq, chet tilini o'qitishda ushbu ko'nikmalarni tizimli ravishda birlashtiradigan keng qamrovli metodikalar mavjud emas.

Kommunikativ tilni o'qitish (Communicative Language Teaching – CLT), vazifalarga asoslangan til o'rganish (Task-Based Language Teaching – TBLT) va raqamli pedagogika sohasidagi so'nggi yutuqlar yanada yaxlit yondashuv zarurligini ko'rsatmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yozish va gapirishni birlashtirish ravonlik, izchillik va umumiy til kompetensiyasini oshirishi mumkin, ammo bu integratsiyani amalga oshirishning amaliy asoslari hali to'liq ishlab chiqilmagan.

Ushbu tezisda yozma va og'zaki muloqotning mavjud pedagogik yondashuvlari ko'rib chiqiladi, ularning o'zaro bog'liqligi o'rganiladi va ularni birlashtirishning samarali metodologiyasi taklif etiladi. Korpus tahlili, sinf tajribalari va sifatli tadqiqotlar kombinatsiyasidan foydalangan holda, tadqiqot o'quvchilarning ikkala usulda ham samarali harakat qilish qobiliyatini oshiradigan strategiyalarni aniqlashga qaratilgan. Natijalar chet tili pedagogikasiga hissa qo'shadi, chunki ular integratsiyalashgan o'qitish yondashuvi orqali kommunikativ kompetensiyani oshirishga intilayotgan o'qituvchilar, o'quv dasturlarini ishlab chiquvchilar va siyosatchilar uchun amaliy tavsiyalar beradi.

Asosiy

Qism Chet tillarni o'qitishda yozma va og'zaki nutqning integratsiyasi turli lingvistik va pedagogik doiralarda o'rganilgan, ammo yagona metodologiya hali ishlab chiqilmagan. Grammatik-tarjima usuli va audiolingvistik usul kabi an'anaviy yondashuvlar yozuv yoki nutqqa urg'u berib, ularning o'zaro bog'liqligiga to'liq e'tibor qaratmaydi (Richards & Rodgers, 2014). Bundan farqli o'laroq, kommunikativ til o'qitish (CLT) va vazifaga asoslangan til o'rganish (TBLT) ko'proq interaktiv va kontekstli o'rganishni qo'llab-quvvatlaydi, garchi ular ko'pincha yozma mahoratdan ko'ra og'zaki muloqotni ustun qo'yadi (Ellis, 2003).

So'nggi tadqiqotlar multimodal yondashuvning afzalliklarini ta'kidlaydi, bunda yozish va gapirish bir-birini kuchaytiradi (Hyland, 2016). Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yozma va og'zaki topshiriqlarni birlashtirish ravonlik, izchillik va umumiy muloqot kompetensiyasini oshiradi (Bygate & Samuda, 2019). Nutqdan matnga ilovalar va hamkorlikda yozish platformalari kabi raqamli vositalar ushbu integratsiya uchun yangi imkoniyatlar yaratadi (Stockwell, 2022). Biroq, ikkala ko'nikmani samarali muvozanatlashtiradigan tizimli o'qitish strategiyalarini ishlab chiqishda muammolar saqlanib qolmoqda.

Yuqorida aytilganidek, chet tilida samarali muloqot yozma va og'zaki ko'nikmalarni birlashtirishni talab qiladi. Til o'qitishning an'anaviy usullari ko'pincha bu kompetensiyalarni ajratib tursa-da, real hayotda muloqot qilish nutq va yozish o'rtasidagi uzluksiz bog'liqlikni taqozo etadi.

¹ Begbudieva Parvina Shoxruxovna, Samarqand davlat chet tillar instituti mustaqil izlanuvchisi

² Muradulloyeva Sevinch Soxibjon qizi, Samarqand davlat chet tillar instituti Ingliz tili fakulteti 2-bosqich talabasi

Til o'rganishda yozma va og'zaki muloqot integratsiyasini bir nechta lingvistik va pedagogik nazariyalar qo'llab-quvvatlaydi, masalan, kommunikativ tilni o'qitish metodi o'zaro ta'sirni til o'rganishning asosiy vositasi sifatida ta'kidlaydi (Richards & Rodgers, 2014). U yodlashni emas, balki mazmunli muloqotni rag'batlantiradi, bu esa uni nutq va yozishni uyg'unlashtirish uchun munosib asosga aylantiradi. Vazifalarga asoslangan til o'rganish metodi esa mazmunli vazifalar orqali tildan real hayotda foydalanishga e'tibor qaratadi. Ham og'zaki, ham yozma nutqni talab qiladigan mashg'ulotlarni loyihalash orqali o'quvchilar kontekstual tarzda lingvistik ravonlik va izchillikni rivojlantirishi mumkin (Ellis, 2003).

Multimodal ta'lim nazariyasi shuni ko'rsatadiki, til o'rganish bir nechta sensor modalliklar (masalan, vizual, eshitish, kinestetik) ishtirok etganda eng samarali bo'ladi (Jewitt, 2009). Raqamli vositalar, hamkorlikda yozish va nutqni matnga aylantirish texnologiyalari integratsiyalashgan yondashuvni osonlashtiradi. Vigotskiyning (1978) nazariyasi til rivojlanishida ijtimoiy o'zaro ta'sirning ahamiyatini ta'kidlaydi. Hamkorlik muhitida og'zaki va yozma topshiriqlarni birlashtirish orqali o'quvchilar tengdoshlar yordami va asosli ta'limdan foydalanishlari mumkin.

Til o'rgatishda yozma va og'zaki muloqotni samarali birlashtirish uchun bir nechta strategiyalar mavjud:

Og'zaki matnni yozma matnga aylantirish

Bu usul og'zaki nutqni yozma shaklga aylantirishni o'z ichiga oladi, bu esa o'quvchilarga ikki modul o'rtasidagi tarkibiy farqlarni anglashga yordam beradi. Masalan, og'zaki dialoglarni yozma ravishda umumlashtirish, yozib olingan suhbatlarni varoqqa yozish va tahlil qilish, yoki og'zaki taqdimotlar asosida hisobotlar yozish mashqlarini amalda bajarish samarali natija berishi mumkin.

Yozma-og'zaki transformatsiya

O'quvchilar ravonlik va izchillikni oshirish uchun yozma matnlarni og'zaki nutqqa aylantiradilar. Masalan, yozma rivoyatlarni ovoz chiqarib o'qish va ularni qayta ifodalash, yozma insholardan og'zaki bayonlar tuzish, yoki yozma qaydlar yordamida munozaralar olib borish vazifalarini bajarishlari mumkin.

Integratsiyalashgan kommunikativ vazifalar

Chet tillarini o'qitish jarayonida bir vaqtning o'zida yozish va gapirishni talab qiladigan faoliyat turlaridan foydalanish mumkin. Masalan, ssenariy yozish va u asosida og'zaki podkast yaratish yoki qaydlar yoziladigan va keyinchalik insholarga aylantiriladigan guruh muhokamalarini amalga oshirish samarali natija berishi mumkin.

Raqamli va texnologik vositalar

Zamonaviy texnologiya yozma va og'zaki muloqotni birlashtirish uchun turli vositalarni taklif etadi, masalan, nutqni matnga aylantiruvchi dasturiy ta'minot (masalan, Google Docs ovoz bilan yozish), hamkorlikda yozish platformalari (masalan, Google Docs, Padlet), yoki videoga asoslangan ta'lim vositalari (masalan, Flipgrid, EdPuzzle) dan yozma va og'zaki muloqotni integrallashuvida yordam berishi mumkin.

Chet tilini o'qitishda yozma va og'zaki muloqotni integratsiyalash samaradorligini tahlil qilish uchun aralash usullar bilan tadqiqot yondashuvi tavsiya etiladi. Masalan, yozma va og'zaki muloqotdagi qonuniyatlarni aniqlash uchun autentik tildan foydalanishni o'rganish, integratsiyalashgan o'qitish strategiyalarini nazorat va tajriba guruhlarida sinab ko'rish, shuningdek, tushunchalar va muammolarni baholash uchun o'quvchilar va o'qituvchilar bilan suhbatlar va so'rovlar o'tkazish zarur.

Xulosa

Chet tillarni o'qitishda yozma va og'zaki muloqotning integratsiyasi o'quvchilarning umumiy kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish uchun zarurdir. An'anaviy til ta'limi ko'pincha bu ko'nikmalarni alohida ko'rib chiqsa-da, haqiqiy muloqot so'zlash va yozish o'rtasida uzluksiz o'tishni talab qiladi. Ushbu maqolada ushbu kompetensiyalarni tizimli va samarali tarzda birlashtirishning nazariy asoslari, pedagogik yondashuvlari va amaliy strategiyalari ko'rib chiqilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, og'zaki-yozma va yozma-og'zaki transformatsiyalar, vazifalarga asoslangan ta'lim va raqamli vositalardan foydalanish kabi metodologiyalar til o'rganishda ravonlik, izchillik va faollikni oshiradi. Biroq, gapirish va yozish o'rtasidagi kognitiv farqlar, baholashning murakkabligi va motivatsion omillar kabi muammolarni ko'tarish usullari, integratsiyalashgan samaradorlikni baholash va interaktiv ta'lim muhitlari orqali hal qilish kerak. Kelajakdagi tadqiqotlar turli malaka darajalari va lingvistik kontekstlarda integratsiyalashgan metodologiyalarning ta'sirini baholaydigan uzoq muddatli tadqiqotlarga qaratilishi lozim. Og'zaki va yozma muloqotni birlashtirgan yaxlit yondashuvni qo'llash orqali o'qituvchilar o'quvchilarni tildan real hayotda foydalanishga yaxshiroq tayyorlab, ularning ham akademik, ham kasbiy muloqot ko'nikmalarini oshirishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

[1]. Bygate, M., & Samuda, V. (2019). *Integrative Task-Based Language Teaching: Theory and Practice*. John Benjamins Publishing.

- [2]. Ellis, R. (2003). *Task-Based Language Learning and Teaching*. Oxford University Press.
- [3]. Hyland, K. (2016). *Teaching and Researching Writing* (3rd ed.). Routledge.
- [4]. Jewitt, C. (2009). *The Routledge Handbook of Multimodal Analysis*. Routledge.
- [5]. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching* (3rd ed.). Cambridge University Press.
- [6]. Stockwell, G. (2022). *Technology in Language Teaching: From Past to Present*. Cambridge University Press.
- [7]. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.